

DE HUISDIEREN BIJ DE OUDEN.

VRIJ GEVOLGD NAAR W. HOUGHTON,

DOOR

Dr. D. LUBACH.

(Vierde en laatste vervolg.)

Knaagdieren. Bij de Grieken was de haas als spijs zeer geliefd, en niet minder bij de Rómeinen. Het waren echter alleen deze laatsten, die hazen in uitgestrekte hazenparken (*Leporaria*) er op na hielden. Die hazen waren dezelfde als de onze (*Lepus timidus*), — maar de Romeinen hadden in die parken ook den Alpenhaas (*L. variabilis*), die des winters tot op de zwarte oorspitsen na geheel wit is. Die dieren werden daar zeer tam, en begaven zich des winters op het geluid van een horen naar ééne plaats, om daar gevoederd te worden. Bij deze twee soorten van hazen kwam later eene derde, het konijn (*L. cuniculus*), dat tot dusver alleen in Hispanië en op de Balearische eilanden was aangetroffen. Op die eilanden hadden zij, dus verhaalt PLINIUS, eens zooveel verwoestingen aangericht, dat de bewoners daartegen militaire hulp van keizer AUGUSTUS vroegen. Men had bij zoo iets veel hulp gehad van fretten. — De wilde konijnen in het overig Europa zijn òf van tamme, maar verwilderde konijnen afkomstig, òf men moet het er voor houden, dat het konijn eene diersoort is, eigen aan de kusten van den Atlantischen Oceaan en de Noordzee, maar vreemd aan de kusten der Middellandsche zee, behalve aan die van Spanje, waarlangs het konijn zich door de straat van Gibraltar een eind weegs kan hebben uitgebreid. — De eerste schrijver, die van wilde konijnen in Italië spreekt, is ATHENAEUS (230 n. Ch.), die er zag op een tocht van Puteoli naar Neapolis. De oude Egyptenaren, Assyriërs en Israëlieten kenden het

konijn niet; het is bekend dat de naam van het dier *Sháphán*, welks vleesch de laatsten niet mochten eten, in de staten- en andere vertalingen van het Oude Testament verkeerdelijk door "konijn" is overgezet. De *Sháphán* is de Syrische klipdas (*Hyrae Syriacus*) of Daman, die op het uiterlijk wel wat op een konijn gelijkt, maar korte en kleine ooren heeft en waarvan het gebit tusschen dat van den rhinoceros en het nijlpaard in het midden staat. Overigens herkauwt dit dier niet, gelijk in Levit. XI. 3 ten onrechte beweerd wordt.

De Relmuis (*Myoxus glis*), een in Zuid-Europa levend knaagdier, dat in grootte en ook eenigermate in vorm op het eekhorentje gelijkt, bij de Romeinen onder den naam *Glis* bekend, was bij de Romeinsche lekkerbekken zeer geliefd. Men kweekte die dieren in *gliraria*, omheinde perken op een drogen grond, voorzien van weinig water en van holen voor het werpen van jongen, en voorts beplant met eiken om aan de dieren eikels te verschaffen. Zij werden gemest in groote aarden vaten (*dolia*) met eikels, noten en kastanjes.

Na zooveel over de huiszoogdieren te hebben medegedeeld, — waarvan de laatste nauwelijks den naam van huisdieren verdienen, — zullen wij even een blik slaan op de vogels, die door de ouden werden aangekweekt.

Hoenders. DIODORUS van Sicilië bericht dat de Egyptenaren, niet tevreden met het natuurlijk uitbroeden van kippen-eieren, die ook nog op andere wijze kunstmatig deden uitkomen, — zonder evenwel in nadere bijzonderheden te treden, die trouwens genoegzaam bekend zullen zijn geweest. Men weet dat nog heden in Egypte het kunstmatig uitbroeden van eieren op groote schaal plaats heeft, zoodat men daar van kuiken-fabrieken zou kunnen spreken. In het Oude Testament wordt nergens van hoenders gesproken, ofschoon de Israëlieten die wel zullen gehad hebben; op Babylonische monumenten uit de 6de en 7de eeuw v. Ch. komt daarentegen het hoen voor.

Noch bij HOMERUS, noch bij HESIODUS wordt van hoenders gewag gemaakt, en THEOGNIS is de eerste Griek, die van het gekraai der ontwakende hanen spreekt ¹. Of met den vogel van Perzisch geslacht

¹ Ἄμρος ἀλεκτρούων φθόγγος ἐγειρομένων (Gnom. 862).

(τοῦ γένους τοῦ περσικοῦ; *Aves* 833) bij ARISTOPHANES, een strijdhaftige vogel, de haan bedoeld is, durf ik niet beslissen. Het kan echter zeer goed zijn, want — dit zij reeds hier opgemerkt, — de Grieken hebben, waar dan ook in Azië het vaderland van ons hoen moge gezocht worden, zeer zeker dien vogel uit het Oosten bekomen ¹.

De Romeinen fokten de hoenders sterk aan. VARRO zegt dat men hennen moet kiezen met roodachtige vederen, zwarte vleugels, grooten kop, opstaanden kam, groote lichamen en ongelijke teenen (*imparibus digitis*), dat is met vijf teenen, evenals het tegenwoordige Dorkinghoen. De haan moet levendig en gespierd zijn, een rooden kam, een korten snavel en groote, heldere, grijsbruine of zwarte oogen hebben; voorts moeten de keelkellen rood met een weinig wit zijn, de hals veelkleurig of goudbruin; zijn pooten moeten kort en zijne teenen lang en bevederd zijn. Moedige hanen kraaien veel, zijn hardnekkige vechters, vreezen geen andere dieren en beschermen hunne hennen. De rassen van Tanagra, Rhodus en Chalcis leveren de beste kemphanen, maar de hennen van deze rassen zijn slechte legsters. Witte hennen waren niet aan te bevelen, omdat men deze voor zwak hield. Over het algemeen hielden de Romeinen hunne kippen in een afgesloten hoenderhof, waarvan de grond bedekt was met zand en asch, en waarbinnen een hok stond met slaapstokken en legnesten. Daarin waren dan soms tweehonderd of meer hoenders bijeen, onder de hoede van een oppasser of pluimgraaf, of van eene vrouw en een jongen. Dit heeft betrekking op de rijke en weelderige Romeinen, wellicht ook op diogenen, die van het kweeken, mesten en verkoopen van hoenderen een winstgevend bedrijf maakten; want er is geen twijfel aan of de landlieden zullen, evenals thans en bij ons, ook wel op eenvoudiger wijze kippen gekweekt hebben. De kunst om kippen te mesten werd in groote uitgebreidheid beoefend; CATO geeft daarvoor het volgend voorschrift. Sluit de hoenders op en maak balletjes van tarwen- of gerstenmeel; doop die in water en stop ze den hoenders in den bek; vermeerder trapsgewijze het aantal der balletjes, waarbij de volheid van de krop tot maat moet dienen; doe dit tweemaal daags en geef des middags water. Gelijk uit MARTIALIS (Epig. XIII, 62) blijkt, geschiedde die mesting somtijds in het donker.

¹ Men vermoedt, dat ons huishoer van een op de Soenda-eilanden, maar ook in Nepaul en Achter-Indië inheemsch hoer (*Gallus bankiva*) afstamt.

De *kalkoen*, uit Amerika afkomstig, was natuurlijk den Grieken en Romeinen niet bekend, maar wel kenden zij het Afrikaansche Parelhoen (*Numida meleagris*) en hielden dit als siervogel. In de middeneeuwen verdween dit, om later op nieuw uit Afrika in Europa ingevoerd te worden.

Of de Pauw aan de oude Egyptenaren bekend is geweest, heb ik niet kunnen uitmaken; in lateren tijd is dit stellig het geval geweest. Maar zeker is het dat SALOMO's vloot in vereeniging met die van zijn bondgenoot HIRAM, uit Tharsis "goud en zilver, elpenbeen, apen en pauwen" aanvoerde (I Kon. X. 22). Dit Tharsis kan niet elders dan in Indië gelegen zijn geweest; trouwens het is bekend dat de tochten der vereenigde vloeten zich uitstrekten tot Ophir of Abhira aan den mond van den Indus. Het Hebreeuwsche woord voor pauwen, *tukkiyim*, is van het Tamoelisch of Malabaarsch *togei* afgeleid; met dit woord wordt op Ceylon nog thans de pauw aangeduid. BUFFON en CUVIER meenden dat deze vogel eerst door ALEXANDER DEN GROOTE naar Europa is overgebracht, maar de Grieken moeten hem vroeger gekend hebben; daar ARISTOTELES geheel niet van de invoering van dezen wegens zijn schoon gepluimde toch zoo opmerkelijken vogel spreekt, maar hem als bekend vooronderstelt. Eerder is het te denken dat de Grieken den pauw reeds vóór ALEXANDER van het een of ander Oostersch volk, de Phoeniciërs b.v., hebben ontvangen; en uit het Oosten en uit Griekenland kwam de pauw weldra ook naar Italië. Eerst werd die vogel alleen als zeldzaamheid en als siervogel gehouden; A. HORTENSIVS HORTALUS, de beroemde mededinger van CICERO (114—50 v. Ch.), was de eerste, die pauwen aan zijne gasten voorzette bij gelegenheid van het gastmaal dat hij gaf, toen hij het ambt van augur aanvaardde. Dit vond navolging, en gaf aanleiding dat de pauwen sterker werden aangefokt. Men deed dit op kleine rotsige eilanden aan de kust, waar de vogels zich in halfwilden staat ophiielden, zelven hun voedsel zochten en hunne jongen opkweekten. Ook werden zij gehouden binnen perken, voorzien van gras, boomen en slaapstokken. Dikwijls liet men de eieren door hennen uitbroeden. Voor zoover de pauwen zelven broedden, rekende VARRO, dat eene opbrengst van drie kuikens voor elke pauwhen zooveel was, als men met reden kon verwachten. De prijs van eene pauw was ongeveer 18 gulden, een ei kostte bijna 2 gulden.

Duiven. De tamme *duiven* dagteekenen van overoude tijden; in Egypte vond men ze reeds vóór 3000 v. Ch. Zij zijn op de egyptische monumenten

niet afgebeeld als deel nitmakende van den veestapel van een landgoed, maar men weet dat ze als een bijzonder rein en gezond voedsel werden beschouwd. Ook maakten de Egyptenaren gebruik van duiven als boodschappers. Op een tafereel, voorstellende de kroning van RAMSES III, wordt deze voorgesteld als de *pshent*, of dubbele kroon van Boven- en Beneden-Egypte te hebben aangenomen, en ziet men een priester, die vier duiven naar de vier windstreken laat vliegen om deze gebeurtenis overal aan te kondigen. Ik voeg hier al dadelijk bij, dat het gebruik maken van duiven tot het overbrengen van tijdingen niet alleen overoud is, maar steeds, waar de omstandigheden er aanleiding toe gaven, op nieuw is toegepast. Denken wij als van zelf aan de rol, die de postduiven gedurende het beleg van Parijs in 1870 en 1871 hebben gespeeld, — ik herinner tevens hoe DECIMUS BRUTUS, in 43 v. Ch. in Mutina (Modena) door M. ANTONIUS belegerd, door postduiven gemeenschap onderhield met de Consuls te Rome, en hoe in de 13de eeuw de Venetiaansche doge DANDOLO bij de belegering van Candia een nuttig gebruik maakte van postduiven, van welke de talrijke duiven, die thans nog te Venetië van stadswegen worden onderhouden en op het plein San Marco worden gevoederd, gezegd worden de afstammelingen te zijn. Dat de duiven bij de Ouden ook als liefdesboden werden gezegd, daarvoor is ons ANAKREON borg.

Ten tijde van VARRO fokten de Romeinen ontzaglijke menigten van duiven aan; soms bevatte een enkel duivenkot (*peristerotrophaeum*) er wel vijfduizend. Voor de markt werden de duiven in het kot opgesloten en daar ruim van voedsel en water voorzien. De Romeinen hadden ook de wreede gewoonte de pooten der jonge duiven te breken, zoodra zij geschikt tot de vlucht waren geworden; de ouden werden dan van overvloedig voedsel voorzien en waren den ganschen dag bezig de jongen te voeren.¹ Ook was men wel gewoon deze met gekauwd wittebrood te “proppen.”

Men maakte volgens VARRO ook veel gebruik van wilde en halfwilde duiven (*Columbae agrestes, saxatiles*), die zich op rotsen ophielden en

¹ Men zou dit kunnen betwijfelen en meenen, dat het hier het rationeelste zou geweest zijn den jongen duiven de slagpennen uittrekken. Maar die dieren zouden toch getracht hebben te vliegen, en dan uit het hok gelladderd of gevallen zijn. Met gebroken pooten daarentegen konden ze niet naar den uitgang van het hok gaan en evenmin zich tot de vlucht van den grond opgeven.

zich met de tamme duiven kruisten. Men zou die wilde duif moeten houden voor de rotsduif (*C. livia*), waarvan alle varieteiten der tamme duiven gezegd worden af te stammen, ware het niet dat VARRO uitdrukkelijk meldde dat die wilde duiven geheel geen wit aan hun lichaam hadden (*sine albo*.)

Voor de tamme duif was wit bij de Romeinen de geliefkoosde kleur. Een paar witte duiven van goed ras was ruim 3 gulden waard; maar fraaie duiven kostten veel meer. Iemand bood den ridder L. AXIUS bijna f100 voor een paar buitengewoon schoone duiven, doch AXIUS zeide dat hij ze niet voor minder dan f160 wilde afstaan. PLINIUS doelt op zulk eene duiven-manie, waar hij zegt dat velen krankzinnig zijn in hunne liefde voor duiven (X, 37). Men was gewoon de duiven in de plooien van de toga op de borst met zich te dragen; men liet ze dan, ver van huis gekomen, vliegen, om ze op grooten afstand den weg naar huis te leeren vinden.

Eenden. Ofschoon de Egyptenaren jacht maakten op wilde eenden en andere watervogels, schijnt het niet dat zij tamme eenden hebben gehad. Ook de Israelieten hadden ze niet. Tijdens ARISTOPHANES schijnen de Grieken eenden in halfwilden staat te hebben gehad; bij hem noemt een man eene vrouw liefkozend *νησάριον*, eendje, evenals Libanus bij PLAUTUS (Asin. III, 3. 103) wil dat Philenium hem onder meer *anaticula* zal noemen. Dat overigens de Grieken eerder dan de Romeinen tamme eenden hebben gehad, wordt daardoor bewezen, dat de laatsten hunne eendenparken met een griekschen naam *nessotrophaeum* (*νησοτροφείον*) noemden. Ten tijde van COLUMELLA moeten de eenden nog niet volkomen tam zijn geweest, daar hij voorschrijft die perken van boven met een net te bedekken, om te verhinderen dat de eenden wegvliegen.

VARRO geeft de volgende voorschriften voor een eendenperk. Het moet, zoo mogelijk, op eene moerassige plaats aangelegd worden, omdat de eenden daarin behagen scheppen. Is dit niet mogelijk, dan moet of een natuurlijke vijver gekozen, of een gegraven worden, steeds met schuin aflopende boorden, opdat de eenden stap voor stap kunnen afdalen. Rondom moet een muur van 15 voet hoogte worden gebouwd; aan de binnenzijde daarvan moet een opgehoogde dijk zijn, waarop overdekte legnesten staan. De rand van den vijver behoort een vlakke bevloering van cement te bezitten. De vijver moet in verband staan met een kanaal, waarin het voeder moet geworpen worden, omdat de eenden dit gaarne uit het water opnemen. Van buiten moet de

muur glad met cement bekleed worden om schadelijke dieren het overklimmen te beletten, en over het gansche perk moet een net met groote mazen worden gespannen, opdat geen roofvogel naar binnen en geene eend naar buiten kunne vliegen. Steeds moet door het kanaal van den vijver water stroomen om het altijd frisch te houden. Als voedsel geve men tarwe, gerst, druivenschillen, en nu en dan eenige watercrustaceën (*ex aqua cammari*). In deze parken worden, behalve eenden, ook wel andere soorten van watervogels bewaard.

Dat overigens de tamme eend van de wilde eend (*Anas boschas*) afstamt, wordt algemeen aangenomen.

Ganzen. Tamme *ganzen* zijn van oudsher bekend; de Egyptenaren kweekten ze in menigte, gebruikten er veel tot voedsel en zij komen dan ook zeer dikwijls op de monumenten voor. De gewoonlijk afgebeelde soort gelijkt op de onze, — maar de Vosgans of egyptische gans (*Anser aegyptiacus*) komt ook zeer dikwijls voor. De eerste wordt zeer dikwijls onder de levende have van een landgoed afgebeeld; hij is de $\chi\iota\nu$ van HOMERUS en andere grieksche schrijvers, en de vogel wiens waakzaamheid, zooals vermeld wordt, het Romeinsche kapitol voor overrompeling door de Galliers behoedde. De Romeinen hielden de ganzen gedurende den legtijd in een ommuurd perk, met steenen leghokken. De naam voor zulk een perk, *chenoboskaeum*, ($\chi\eta\nu\beta\omicron\sigma\kappa\alpha\epsilon\iota\omicron\nu$) duidt alweder aan dat zij deze wijze van handelen van de Grieken hadden overgenomen. Witte ganzen werden boven grijze verkozen, omdat men de laatste meer verwant achtte aan de wilde, en daarom moeilijker te behouden en te regeeren. Maar ganzen kweken werd voor een lastig werk gehouden, daar die dieren voor de veldvruchten schadelijk waren en het gras door hun uitwerpselen bedierven. Ganzeneieren werden vaak door kippen uitgebroed, maar wegens de grootte dier eieren kon eene kip er maar weinige bebroeden. De vederen hadden eene waarde van ongeveer twee gulden het pond; men plukte de ganzen tweemaal in het jaar, in de lente en den herfst.

PLINIUS deelt het volgende mede. “De onzen achten de gans alleen om de lever, die zeer groot wordt wanneer de vogel “gepropt” wordt.” (Dit ziet op hen, die het betalen konden; er is geen twijfel aan of het vleesch der ganzen werd zeer veel gegeten). “Wanneer de lever ge-weekt wordt in melk met honig (*lacte mulso*) wordt zij nog grooter, en het is niet zonder reden dat de vraag is opgeworpen wie het eerst

zulk eene uitstekende zaak ontdekte, — of het SCIPIO METELLUS, een man van consulaire rang was, of MARCUS SESTIUS, een tijdgenoot van den vorigen en romeinsch ridder. Echter valt het niet te betwijfelen dat het MESSALINUS COTTA, zoon van den redenaar MESSALA was, die het eerst de zwempooten van ganzen kookte en ze voordiende met kammen van hanen, want ik moet de palm van de keuken toewijzen aan hem die hem verdient. De ganzen, wonderlijk te verhalen, komen den langen weg van de Morini (in Gallia Belgica, naburen van de Menapii, in het tegenwoordige Belgisch en Fransch Vlaanderen) naar Rome op hun eigen voeten; men plaatst de vermoeiden daarbij vooraan, en deze worden dan door den andrang der achterste voortgedreven." Voor ons Nederlanders hebben die groote tochten der tamme ganzen, al zijn die, welke wij in de gelegenheid zijn te zien, niet zóó groot, niets vreemds. PLINIUS spreekt ook van de hooge achting waarin ganzevederen stonden. Om ze te krijgen zonden de bevelhebbers van hulp-troepen soms gansche cohorten uit om ganzen te jagen, zoodat daarover dikwijls klachten bij het hoofdkwartier inkwamen. "De weelde", voegt hij er bij, "is zoo hoog gestegen, dat heden ten dage de menschen hun hoofd niet meer om te slapen kunnen neerleggen dan op een kussen van ganzeveeren".

De tamme gans is afkomstig van de grijze wilde gans of schierling (*Anser cinereus*). Het kon echter wel zijn dat hier of daar andere soorten tot het vormen van tamme ganzenrassen hebben bijgedragen.

Papegaaien. Papegaaien bleven den Grieken lang slechts door verhalen bekend, en het schijnt wel dat eerst ten tijde van ALEXANDER de eerste papegaaien uit Indië in Griekenland zijn gekomen. Deze was allerwaarschijnlijkst de fraaie Ringparkiet (*Psittacus* of *Palaeornis Alexandri*), zoo groot als een tortelduif, groen met een rozenrooden ring in den nek, en met een vrij langen staart. Later zullen er evenwel ook wel andere soorten zijn aangevoerd; of de Ouden ook Afrikaansche soorten hebben gehad, is onzeker; uit de beschrijving van PLINIUS moet men opmaken dat *Ps. Alexandri* nog in zijn tijd de meest algemeene soort was. Dat de Romeinen de papegaaien leerden praten, blijkt op onderscheiden plaatsen, o. a. uit de elegie van OVIDIUS op den dood van de papegaai van CORINNA, uit PLINIUS, uit een epigram van MARTIALIS, enz. Dit zij genoeg over den papegaai, die, evenmin als de aap, als eigenlijk huisdier kan worden beschouwd.

Dat de Ouden ook kleine vogels, zangvogels b.v., in kooien en

volières hebben gehouden, is zeker; men denke aan het gedicht van CATULLUS op den musch van LESBIA. Deze uit het wilde opgevangene, of uit het nest geroofde vogels kunnen echter moeielijk op den naam van huisdieren aanspraak maken, evenmin als de papegaaien en, strikt genomen, ook de elephant. Bij ons zelfs kan dit alleen onder de zangvogels de kanarievogel doen, omdat deze, reeds vroeg van de Canarische eilanden naar Europa overgebracht, zich geheel aan den getemden toestand heeft geaccommodeerd, door verandering van vederenkleur de livrei der domesticiteit heeft aangenomen, in één woord een eigen ras is geworden, dat zich zonder inmenging van wild bloed in stand houdt, en zelfs allerwaarschijnlijkst in vrijheid niet zou kunnen blijven leven.

Wanneer wij van *visschen* spreken, zouden alleen de goudvisschen (*Cyprinus auratus*) den naam van huisdieren kunnen verdienen. Doch deze, eerst in de vorige eeuw naar Europa overgebracht en uit China afkomstig, schijnen aan de Ouden onbekend te zijn geweest.

Doch evenals de Romeinsche grooten voor hun tafel er parken met hazen, konijnen, relmuizen en allerlei vogels op na hielden, hadden zij ook vischvijvers, waarin allerlei soort van eetbare en smakelijke visch werd gekweekt, zoowel zeevisch als zoetwatervis. De zeevischvijvers waren kostbaar in aanleg en in onderhoud. Een zekere MIRRUS leende eens aan CAESAR zesduizend *Muraenae* (Moer-alen; *Muraena Helena*), en verkocht later zijne villa voor ongeveer driemaal honderd zestig duizend gulden, omdat daartoe zijne wel voorziene *Piscina* behoorde. Men had ook *piscinae*, die in vakken verdeeld waren, — elk vak voor eene andere vischsoort. Onder dezen stonden de moer-alen en de barbeelen (*Mullus surmuletus* en *barbatus*) benevens de gewone alen (*Anguilla vulgaris*) het meest in achtig. Maar de liefhebberij voor vischvijvers ging bij sommigen zoo ver, dat zij de daarin wonende visschen als troeteldieren beschouwden, die niet mochten gedood en gegeten worden. VARRO heeft daar eene aardigheid op: *Nos pisces nemo coquus in jus vocare audeat*. Wegens de dubbele beteekenis van *jus*, het recht, of de saus, beteekent dit: “een kok durft ons visschen niet voor de rechtbank roepen”, — maar kan ook opgevat worden dat hij ze niet voor het gereed maken met saus durft bestemmen. Een vriend van VARRO, Q. HORTENSIVS, had te Bauli kostbare vischvijvers, doch wanneer hij voor zijn maaltijd visch noodig had, liet hij die van Puteoli komen. Hij voederde zijne visschen met eigen handen en was

meer bezorgd dat zijne barbeelen honger mochten lijden, "dan ik", zegt VARRO, "dat mijne ezels te Rosea gebrek aan voedsel hebben." HORTENSIVS had een troep visschers, die de groote visschen moesten voorzien van kleine om te eten. Was het weer te onstuimig, dan liet hij zoute visch op de markt koopen om die in de vijvers te werpen. Hij zou iemand eerder een rijtuig-muilezel uit zijn stal hebben gegeven, dan een barbeel uit zijn vijver, en gevoelde meer bezorgtheid voor een zieken visch dan voor een zieken slaaf, die niet waard was dat er aan hem werd gedacht, als zijne visschen maar in heet weer koud water hadden om in te zwemmen. Erger nog maakte het de Romeinsche ridder VEDIUS POLLIO, een vriend van AUGUSTUS. Deze was gewoon slaven, die iets misdreven hadden, — die b.v. een kostbaar glas of prachtigen schotel hadden gebroken, — in zijn muraena-vijver te doen werpen, om er de visschen mede te voeden. Eens was AUGUSTUS bij hem ten eten en had een slaaf het ongeluk een kostbaren kristallen beker te breken. Zijn meester beval dat hij dadelijk in den vijver zou worden geworpen. Maar de slaaf nam zijne toevlucht tot den hoogen gast; hij viel voor AUGUSTUS neer en smeekte om zijne tusschenkomst. Hij weigerde niet te sterven, maar hij vond het toch te hard, dat een mensch, al was hij ook maar een slaaf, bij stukken en brokken door visschen zou opgeknabbeld worden. POLLIO wees echter ook de voorspraak van AUGUSTUS van de hand, waarop deze toornig werd, den slaaf vrij liet en al het glas- en kostbaar aardewerk van POLLIO liet aan stukken slaan. De beide heeren schijnen echter later weer verzoend te zijn, want POLLIO liet bij testament een aanmerkelijk deel van zijn rijkdom aan AUGUSTUS na. — De reeds genoemde HORTENSIVS en een ander Romein, L. LICINIUS CRASSUS, waren op het punt van visschen zoo teergevoelig, dat zij bittere tranen stortten om den dood van een van hunne lievelingvisschen.

Evenals ook thans nog in zuidelijk Europa, werden door de Romeinen *slakken* tot voedsel en zelfs als lekkernij gebruikt. Ik vermeld dit, omdat zij gehouden werden in slakken-bewaarplaatsen (*cochlearia*), die met water waren omgeven om aan de dieren het wegkruipen te beletten. Soms mestte men de slakken in een pot, waarvan de wanden met gekookten wijn en tarwemeel waren besmeerd, en waarin kleine gaten waren om de lucht toe te laten. Een zekere HERPINUS wordt gezegd de uitvinder der *cochlearia* te zijn geweest.

De slaksoort, die de Romeinen aten, was de bekende wijngaardslak (*Helix pomatia*); de beste dier slakken kwamen, zegt VARRO, van Reate, en waren klein en wit. Maar de grootste, de *Solitanae*, kwamen uit Afrika en bereikten soms een reusachtigen omvang. Welk weekdier met deze bedoeld wordt, is moeielijk uit te maken.

Bijen. De oude Egyptenaren offerden honig aan de goden en gebruikten die zelve, zoodat men vooronderstellen kan dat de bijenteelt bij hen in zwang is geweest, ofschoon wij daarvan op de monumenten geen bijzonderheden vinden. Tegenwoordig wordt die teelt in Egypte wel beoefend, maar er zijn daar zoo weinig daarvoor geschikte planten, dat de eigenaars van bijenkorven ze vaak in booten naar verschillende streken aan den Nijl brengen, om daar hun voedsel te zoeken. Trouwens ook bij ons ziet men ze van de koolzaadstreken naar de boekweitstreken op wagens heen en weder brengen. In den bijbel worden de bijen meermalen vermeld, en niet minder de honig. Wanneer Palestina een land "overvloeiende van melk en honig" genoemd wordt, legt dit getuigenis af van het groot aantal bijen dat daar gevonden werd. Het is echter niet mogelijk uit te maken of de Israëlieten bijen in korven hielden, dan wel of zij de honig der wilde bijen uit de rotskloven verzamelden. Indien in Deuteronomium I, 44 moet gelezen worden, zooals in de Syrische en Arabische overzetting, door BOCHART aangehaald, gelezen wordt: "zij vervolgden ze als bijen, die beroekt worden", dan zou daaruit volgen, dat de gewoonte om bijennesten te overmeesteren door rook, ook bij de Israëlieten bekend was en zij dus tamme bijen hebben gehad.

De Grieken en de Romeinen maakten veel werk van de bijenteelt. Zij beschouwden de drie vormen der bijen in één korf als verschillende soorten (*γένν*); de koningin heette bij hen de koning (*βασιλεύς*), die het voornaamste werk deed en dat der werkbijen bestuurde; de hommels (*κηφήν*) werkte niet, maar werd door de anderen onderhouden; de werkbij (*μέλιττα*) maakte den honig. De hommels werden, zonderling genoeg, ofschoon machteloos, als kwaadaardig beschouwd, en heetten *stekers* (*κεντροποι*) omdat zij wel geen angel bezaten, maar den *wil* om te steken hadden.

De Romeinen plaatsten eerst de korven in hoeken van hunne villa's, maar hielden er weldra groote bijenstallen (*apiaria*) op na, die zeer veel opbrachten. De korven waren van baksteen, mandenwerk, kurk,

boombast of gebakken mest; het bovenstuk kon er worden afgenomen om in den korf te zien. Zij werden in rijen van niet meer dan drie korven boven elkander geplaatst, — de onderste rij op een steenen vloer, drie voet boven den grond en aan de zijden met week cement bekleed om het opklauteren van schadelijke dieren te beletten. In den omtrek der bijenstallen plantte men thym, cytusus en andere dergelijke planten. De tijd van het zwermen was een tijd van groote zorg voor de bijenhouders; wanneer eene kolonie bijen uittrok, besmeerde men een tak in de nabijheid met een zoete stof, om de bijen over te halen zich daar neer te zetten. Het te ver vliegen werd voorkomen door stof op den zwerm te werpen, of door het maken van klinkende geluiden. Had een zwerm zich op een tak neergezet, dan werd hij door rook genoodzaakt in een daarbij gehouden korf te gaan. Wanneer twee "koningen" elkander de rogeering betwistten, werden zij gevangen en onderzocht; die er dan het slechtst uitzag moest het leven laten. Overigens offerden de Romeinen nooit het leven der bijen op om den honig machtig te worden; zij bedwelmde de bijen door rook, namen de kap van de korf af, en sneden een gedeelte van de raat uit. Van allerlei fabelachtige verhalen omtrent de bijen zwijgen wij.

De alom beroemde honig van den berg Hymetus, niet ver van Athene, was zijne voortreffelijkheid verschuldigd aan den overvloed van de aldaar groeiende aromatische planten. HOUGHTON zegt den honig van den Hymettus zelf te hebben geproefd en die van een zeer fijnen aromatischen smaak te hebben bevonden. Daarentegen was de honig, die door de bijen in de korven werd afgezet na het azen op sommige andere planten, zooals 'de *Azalea pontica*, ongezonder en vergiftig. De soldaten van XENOPHON hadden daarvan in de nabijheid van Trapezus veel last.

Ik sluit hiermede deze beschouwing van de huisdieren bij de Ouden, — een fragment van de *geschiedenis der huisdieren*, welke een hoogst belangrijk stuk uitmaakt van de cultuur-geschiedenis der menschheid, en in menigerlei opzicht wel waardig is om meer, dan tot dusver het geval was, te worden beoefend.

Januari 1882.
